

Mayim Chayim 31 - Psalmen in de synagogale liturgie



De psalmen vormen een integraal onderdeel van de Joodse synagogale liturgie. Dit heeft zijn oorsprong in de tempeldienst. Naast het brengen van offers had het zingen van psalmen een voorname plaats.

In de tempel kreeg elke dag van de week zijn eigen psalm, zo staat beschreven in de Talmoed:

Dag 1, zondag, psalm 24, 'De aarde is van de HEERE en al wat zij bevat', omdat God heerst over het heelal,

Dag 2, maandag, psalm 48, 'Een vreugde voor heel de aarde', want toen scheidde God zijn werken en vormde een beschuttende koepel,

Dag 3, dinsdag, psalm 82, 'God oordeelt te midden van de goden', God ontsluitte de aarde en stelde het recht in,

Dag 4, woensdag, psalm 94, God schiep zon en maan en veroordeelde verafgoding daarvan als onrecht,

Dag 5, donderdag, psalm 81, God schiep vogels en vissen om zijn Naam te verheerlijken

Dag 6, vrijdag, psalm 93, 'De HEERE regeert, Hij is met majesteit bekleed', omdat God toen zijn werk heeft aanvaard en zijn koningschap toonde,

Sjabbat, zaterdag, psalm 92 'Een lied voor de sjabbatdag', Het is goed om de HEERE te loven'.

In de synagoge kunnen psalmen worden geciteerd (gesproken op een zangerige toon), of gezongen op traditionele melodieën door een חַזָּן chazán (voorzanger) en de gemeente, dit kan in de responsvorm, waarbij de chazán een halve of hele regel voorzingt en de gemeente die nazingt, of beantwoordt met Amen, Halleluja of Hosanna (Help toch!). Psalm 118:1-4 is een voorbeeld van beurtzang, waarbij de gemeente steeds antwoordt met 'Ja, zijn goedertierenheid is voor eeuwig'.

Bijna de helft van de 150 psalmen heeft een plaats gekregen in de Joodse liturgie.

Typische psalmen zijn:

- Het Hallel, psalm 113-118, bij de hoge feesten,
- Psalm 95 - 99 en 29, op vrijdagavond, bij קַבְּלַת שַׁבָּת Kabbalat Sjabbat, het ontvangen (binnengaan) van de Sjabbat. Psalm 29 is een lied vol onrust, maar eindigt met '*De HEERE zal zij volk zegenen met vrede*', sjalom. Zo ga je van de onrust van de dag naar de rust van de sjabbat.
- Psalmen 92 en 93 passen bij de sjabbat, omdat ze spreken over de daden van de Heer en zijn regeren als koning.
- Psalm 81 is geschikt voor Nieuwjaar, Rosj Hasjanah en nieuwe maan(d). Vers 4: '*Blaas op de bazuin bij nieuwe maan, bij volle maan, op onze feestdag*'.
- De psalmen 103 en 130 spreken over vergeving van zonden, en werden ook verbonden met nieuwe maan(d).
- Psalm 12 werd verbonden met de achtste dag van Soekot, het Loofhuttenfeest, omdat het werd gezongen op de melodie van 'De achtste'. (en wat dat is, is onbekend).
- In de hagadah, de liturgie voor de Seideravond, de vooravond van het Pesachfeest, zijn meerdere psalmen opgenomen, met name het Hallel, 113-118, 126 en 136.

De 116 directe citaten uit de psalmen in het Nieuwe Testament laten zien dat ze bekend waren in de Joodse gemeenschap van de tijd van Jezus.

Zoals bij de intocht van Jezus in de tempel van Jeruzalem, kort voor Pesach, zongen de mensen al Psalm 118:26 '*Gezegend Hij die komt in de naam van de HEER. Hosanna!*'

De eerste volgelingen van Jezus wisten en voelden zich verbonden met de synagoge. Het

synagogaal gebruik van de psalmen tussen de schriftlezingen en gebeden werd door de kerk gehandhaafd.

'Spreek onder elkaar met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, en zing voor de Heere en loof Hem in uw hart, Efeze 5:19.

Ook in de liturgie van de Protestantse kerken vinden we de psalmen en andere teksten terug. Denk aan 'Amen' en 'Halleluja'.

Bij het begin: *Onze hulp is in de naam van de Heere, Psalm 124:8.*

Bij de bediening van de doop: *U zult met vreugde water scheppen uit de bronnen van het heil, Jesaja 12:3.*

Bij de schuldbelijdenis: *De offers voor God zijn een gebroken geest, een verbrijzeld en verslagen hart zult U, o God, niet verachten. Psalm 51:19.*

Aan het einde van de kerkdienst wordt de zegen uitgesproken, uit een van de brieven, of de zegen van Aäron uit Numeri 6:24-26.

De functie van muziek

Muziek was in het oude Israël een geïntegreerd bestanddeel van het volksleven, schreef Peter van 't Riet. In die tijd bestond het onderscheid tussen 'profaan' en 'godsdienschtig' niet, omdat het hele leven een godsdienschtige aangelegenheid was. Ook bestond muziek niet als kunstvorm ter wille van zichzelf, maar deze had steeds een functie in het dagelijks leven, bij sociale gebeurtenissen of in de cultus.

In het algemeen ondersteunde de muziek de zang, en de melodie was ondergeschikt aan de tekst. Dat is tot op de dag van vandaag bij de meeste Joodse muziek nog steeds het geval. Daarnaast ondersteunde de muziek de dans.

Solo-instrumenten werden voornamelijk gebruikt als communicatiemiddel voor het geven van signalen bij plechtige gelegenheden en in oorlogen.

Luister naar <https://youtu.be/XOdVu0gUB1Q> psalm 150 gezongen + tekst

In psalm 150:3-5 worden een aantal muziekinstrumenten vermeld:

הַלְלוּהוּ, בְּתִקְעַ שׁוֹפָר;	haleloehoe, beteqa sjofar	Loof Hem met geschal van de bazuin
הַלְלוּהוּ, בְּנִבְלָ וְכִנּוֹר.	haleloehoe, benevèl wechinor	loof Hem met luit en harp.
הַלְלוּהוּ, בְּתֹף וּמַחֹל.	haleloehoe, betof oemachol	Loof Hem met tamboerijn en reidans
הַלְלוּהוּ, בְּמִנִּים וְעֶגְב.	haleloehoe, beminim we'oegav	loof Hem met snarenspeel en fluit.
הַלְלוּהוּ, בְּצִלְצְלֵי-שִׁמְע.	haleloehoe, vetziltzele-sjama	Loof Hem met helder klinkende cimbale
הַלְלוּהוּ, בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה.	haleloehoe, betziltzele teroe'ah	loof Hem met luid klinkende cimbale

<https://youtu.be/3t1XqpdidM> 12 MUSICAL INSTRUMENTS OF ISRAEL

<https://youtu.be/qloTo9NHmB0> Saaie video over een nagebouwde lier, nevel

https://youtu.be/k_TxJ6qNOGk Een lied van de Nederlandse chazan Hans Bloemendal

Bronnen: petervantriet.nl, en.wikipedia.org, kerkenisrael.nl/verbonden, www.digibron.nl/protestantsekerk.nl/verdieping/we-zingen-en-bidden-de-psalmen-mee-met-israel/, protestantsekerk.nl/verdieping/de-joodse-wortels-van-de-psalmen/, en.wikipedia.org/wiki/Psalms, www.kerkenisrael.nl/verbonden/verbonden59-4h.php

Artikel van Sandor van Leeuwen in Terdege van 9 juli 2024.

Artikel van ds. C.P. de Boer in Terdege van 16 december 2025.



Muziekinstrumenten

De belangrijkste muziekinstrumenten in het oude Israël waren, schreef Peter van 't Riet:

- De harp of lier (Hebreeuws: *kinnoor*), dat is een snaarinstrument bestaande uit een klankkast, twee armen en een draagbalk. Dit is het instrument dat bespeeld werd door David. (30)
- נבֶּל *nèvèl*, driehoekige lier of luit met een aantal snaren die met de vingers worden geplukt. (250)
- De ramshoorn (שׁוֹפָר *sjofar* of קֶרֶן *qèrèn*), die vooral een rol speelde in de oorlog. Dit is het enige instrument uit die tijd dat in het huidige Jodendom nog een rol speelt.



- De trompet of bazuin (חֲצוּצְרָה *chatsotsêrah*), een blaasinstrument gemaakt van edel metaal, meestal zilver. Dit instrument werd door de priesters gebruikt om signalen over te brengen tijdens de ceremoniën van de offerdienst, in de oorlog en bij de troonsbestijging van de Israëlitische koningen. (120)



- Verschillende soorten fluiten, gemaakt uit riet, been of metaal. De belangrijkste was wellicht de חָלִיל *chalil*, een dubbelpijpige fluit, waarschijnlijk met een klarinetachtig mondstuk. Het werd gebruikt zowel bij vreugdevolle als bij treurige gebeurtenissen. (150)



- De handpauk of tamboerijn (תּוֹף *tof*), een ondiepe, ronde trommel bestaande uit een rond houten raamwerk met daarover een vel gespannen. Dit instrument werd met name gebruikt door vrouwen bij de dans. Het werd bespeeld door Mirjam na de doortocht door de Rietzee.



• Rinkelinstrumenten (Hebreeuws: *mêna'anê'iem*) waarschijnlijk gemaakt van aardewerk. Ze bestonden uit een handvat met daarop een ovalen raam waardoorheen beweegbare metalen staafjes waren aangebracht die bij het schudden tegen elkaar aanstootten. (50)

Dit instrument werd later vervangen door:

- Cymbalen (מְצִלְתַּיִם *mêtsiltajim*), bronzen borden met in het midden een holle uitstulping, waaraan een metalen lus voor de duim zat. (25)
- Bellen (פְּצֵמוֹנִים *pa'amonim*), gemaakt van metaal, meestal brons. Bekend zijn deze bellen met name van de gouden belletjes aan het gewaad van de hogepriester, waarop zij overigens geen muzikale maar een waarschuwendende functie hadden: zo kon iedereen horen dat de hogepriester er aankwam, om voor hem ruimte te maken.